

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDE ARA SÖZLER (DIGRESSIONS)

Fikret TÜRKMEN

Dede Korkut hikâyelerinin üslûp incelemeleri sırasında dikkatimizi çeken özelliklerden biri de ara sözlerin sık kullanılması olmuştur. Bilindiği gibi, epik üslûpta tavsif, yani fiillerin zarflarla, isimlerin sıfatlarla kullanılması, abartılı ifadeler ve tekrarlar, en önemli özelliklerdir. Tahkiyeli eserlerde bir başka özellik daha bulunmaktadır. Buna, Batı dillerinde “digression” Osmanlıca’da ise “istidrat” denilmektedir. Bunu, Türkiye Türkçesine “ara söz” olarak çevirmek durumundayız. Daha önce bu konuda yapılan iki çalışmada da aynı teklif yapılmıştır.¹ Biz de bu teklife şimdilik katılıyoruz.

Bir konu anlatılırken, anlatılan konudan ayrılma, temadan uzaklaşma, açıklama veya görüş sunma ve hatta örnek verme gibi anlatım teknikleri bu kavramın içine girmektedir.

Anlatma (*narration*) tekniğini kullanan ve daha çok sözlü gelenekte karşımıza çıkan ara söz kullanma tekniği bir hikâyedeki geçmiş zamana ait olayları, hikâyenin anlatıldığı zamana getirerek, onlara bir bakıma güncellik kazandırır.

Bu konuda Türkçe’de, iki deneme dışında hiçbir çalışmaya rastlamadım. Ara sözleri kullanma Türk halk hikâyeleri, masalları, efsaneleri, hatta fıkraları yanında, pek çok yazarımız tarafından da başvurulan önemli bir anlatım tekniği olmuştur. Meselâ; Ahmet Mithat Efendi, geçen yüzyılda yayımladığı eserlerinde didaktik amaçlı pek çok ara söz kullanmıştır.

Geleneksel sözlü anlatımda, metin içinde geçen olayları, kavram ve deyimleri, karakterleri açıklamak, tamamlamak veya geçmişteki bir olayı çağdaş hâle getirmek bu ara sözlerinin temel fonksiyonlarıdır. Daha çok sözlü anlatımda kullanılan bu teknik, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal ve Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi Batı tarzında hikâye ve roman yazan yazarlar tarafından da çok sık kullanılmıştır. Ancak okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla başvurulan bu teknik, sözlü geleneğin tesiriyle modern yazarlarımıza veya aynı usulle klâsik şair ve yazarlarımıza da, geçmiştir.

¹ Kemal Sılay, “Ahmedî’nin Osmanlı Tarihinde ara söz (Digression) tekniğinin kullanımı ve işlevi”, *Türkoloji Dergisi*, IX/1; İsmail Görkem, “Çukurovalı Aşık Mustafa Köse ve hikâye repertuarı”. (Basılmamış Araştırma) Elazığ, 1997. s. 147.

Bu konuda dünyada önemli çalışmaların yapıldığı, özellikle de, bu çalışmaların destanlar üzerinde olduğu, dikkati çekmektedir. Julia Haig Gaisser², Norman Austin³, Robert Scholes-Robert Kellogg⁴ ve İlhan Başgöz'ün⁵ makaleleri en dikkate değer olanlarıdır. İlhan Başgöz'ün makalesi, Metin Ekici tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup yakın bir zamanda yayımlanacaktır.

Digression terimi Batı terminolojisinde de yeni sayılabilir. Asıl konudan ayrılarak başka bir konuya geçmek, yeni bilgiler vermek, görüş bildirmek, örnek göstermek vb. fonksiyonlara sahiptir. Eğer bu ayrılış yeni bir konuyu uzun uzun anlatıp asıl konuyu unutturacak boyuta ulaşırsa, buna epizot (*episode*) veya ana konudan çok uzaklaşma (*excursus*) demek mümkündür. Ancak bunlar arasındaki farkı ayırt etmek oldukça güçtür.

Ara sözler genel olarak anlatıcı faktörünün ağırlık kazandığı bir anlatım durumudur. Toplumda daha önceden var olan değerler, anlatıcının kendi üslûbu ile metne sindirilir. Sanki anlatıcı geçmiş zaman ile anlatım zamanı arasında bir aracıdır. Zaman zaman kendini kahramanın yerine koyar, onun gibi üzülür, onun gibi sevinir. Ancak, anlatıcı olayın içine ne kadar girerse girsin, olayı ne kadar yaşarsa yaşasın yine de anlatıcıdır ve öyle kalır. O, farklı kimliklerin her birine ait rolü, farklı sosyal çevrelerde yerine getirir. Bu kimliklere ait rollerden birisi aktif hâldeyken, diğerleri geriye itilir. Meselâ öfkeli birini anlatırken, diğer kimlik ve özellikler sessizleşir. Anlatıcı burada şahsileşir ve hâkim duruma geçer. Sanki sahnedeki rol sırası gelen aktör veya televizyon yayımlarındaki odaklamada (*zoom*) olduğu gibi kendisini ortaya koyar, diğer olay ve karakterler loş ışıktaki kalırlar. Anlatıcı kendi düşüncelerini, kanaatlerini anlatır ve tasdik beklemez. O, fikir ve kanaatlerinin doğru olduğundan emindir. Keyfine göre olayları, şahısları, kurumları över, eleştirir veya reddeder. Kısacası, hikâyeye anlatımında ana konudan uzaklaşır ve ara söz (*digression*) kullanır. Bütün bu anlatmaya çalıştığımız durum, anlatıcının bilgi zenginliğini, çevre ile ilişkilerini, konteksi, icranın içine yerleştirmesidir. Ara sözler bir bakıma anlatıcının değerlendirmesi ve dinleyiciyi yönlendirmesidir. Bunu yaparken de ses tonundan, anlatımın hızından, jest ve mimiklerinden, velhâsıl dilin ve anlatımın bütün imkânlarından faydalanır. Bu tür ara sözlerde anlatıcı yaratıcıdır. Ara söz olarak kullanılan cümleler ve ifadeler anlatıcının kendisine aittir.

Anlatıcının ara söz tekniklerinden biri de sözlü gelenekteki türleri kullanmasıdır. Bu tür ara söz kullanımında anlatıcı söylemek istediklerini kendi fikri olarak söylemez, kendi cümleleri ile ifade etmez. Bunun yerine, fikir ve duygularını atasözü, bilmece, fıkra, kıssa gibi geleneksel sözlü anlatım türlerine söyler. Burada

² "A Structural Analysis of the Digression in the Illiad and the Odyssey", *Harvard Studies in Classical Philology*, 73, Cambridge, Massachusetts, Harvard Uni. Press. 1969.

³ "The Function of Digressions in the Illiad", *Selected Essays on the Illiad, Modern Criticism*, Ed. John Wright. Indiana Uni. Press. 1978, s. 70-84.

⁴ *The Nature of Narrative*, London and New York, Oxford Univ. Press, 1966

⁵ "Digression in Oral Narrative: A case Study of Individual Remarks by Turkish Romans Tellers", *JAF*, 99/391. 1986.

dikkat edilmesi gereken en önemli husus bu gruptaki ara sözlerin seçilmiş, anlatıcının da seçici olmasıdır. Anlatılmak istenen konuya dinleyiciyi hazırlamak veya iştirak ettirmek için bazen ayrı bir türle anlatım başlar, esas konu bu anlatım bittikten sonra devreye girer.

Ara sözün önemli fonksiyonundan biri de tahkiyenin akışı sırasında hükümlere şahadet etmesidir. Anlatıcı her zaman ikna etmek, öğüt vermek, özür dilemek için formlar kullanır. Bazen bir ara sözde öğüt verme, teşvik etme, özür dilemenin üçü bir arada bulunabilmektedir.

İlhan Başgöz, yukarıda sözünü ettiğimiz Türk halk hikâye anlatıcıları ile ilgili yazısında ara sözleri üç grupta toplamaktadır:

1. Açıklayıcı ve öğretici ara sözler.
2. Görüş belirtici, yorum ve eleştiri getirici ara sözler.
3. Şahsî serzeniş ve itiraf edici ara sözler.

Birinci gruptaki ara sözler, adından da anlaşıldığı gibi, dinleyicinin anlayamayacağı eski kelime ve kavramları açıklar. Yine dinleyicinin bilemeyeceğini tahmin ettiği bilgileri verir. Böylece konuyu anlatılan zamana aktarır ve açıklar. Eğer dinleyici anlatımın geçtiği kültürel ve coğrafi çevreye yabancıysa, ara sözlerin sayısı artmakta, aksi hâlde de azalmaktadır. Anlatıcının yaşı, cinsiyeti, dinî ve ideolojik yapısı da ara sözlerin mahiyetlerini değiştirir. İkinci gruptaki ara sözler ise, anlatıcının içinde yaşadığı çağın çeşitli özelliklerine yönelttiği eleştiri ve yorumları, anlatmadaki herhangi bir olay veya unsur hakkındaki görüş ve düşüncelerini belirtmesiyle ilgilidir. Son gruptakiler ise, daha çok anlatmada geçen herhangi bir olay veya unsurla anlatıcının kendi hayatı, problemleri arasında benzerlik bulması sonucunda kendisi hakkında yaptığı açıklamalarla ilgilidir.

Sözlü gelenekteki üslûp özelliklerinden veya anlatım tekniklerinden birisi olan ara söz kullanımı sözlü gelenekten yazıya geçirilen el yazmalarında ve basma eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Biz bu incelememizde XV. yüzyıla ait yazma metin olan *Dedem Korkutun Kitabı*'ndaki ara sözler üzerinde duracağız. Genel olarak kitabı yazıya geçiren sanatkâr sanki hikâyeleri sözlü olarak anlatırcasına dinleyici ile karşı karşıya imiş gibi hitap etmektedir.

Ol zamanda bir oğlan baş kesip kan dökmese ad koymazlardı... veya kahramanın kendi kendine açıklama yaparak sonuçta yine dinleyiciyi yani okuyucuyu aydınlatmak amacıyla söylediği;

... Bugayla oğlan meydanda bir hamle çekiştiler. Han bayındırlar temaşaya bakıştılar. İki talusunun üstüne buganın köpük durdu, ne oğlan buğayı yendi, ne buğa oğlanı yendi. Oğlan fikreyledi, aydur: Bir dama direk ururlar, ol dama dayak olur, şöyle ki dayağı giderseler dam yıkılır. Ben bunun alınına neye dayak olunur, dururun, dedi. (Gökyay; 1973, s. 7) Özellikle fikrin düğümlendiği; " Bir dama direk ururlar, ol dama dayak olur, şöyle ki dayağı giderseler dam yıkılır." cümlesi her ne

kadar oğlanın ağzından çıksa da geleneksel bir fikir kalıbı olması dolayısıyla oğlanın davranışlarını açıklamaktadır. Dolayısıyla bir ara söz olarak kabul edilmelidir.

Biz bu tür örnekleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz. Açıklayıcı yüzlerce ara söz Dede Korkut'un bütün kollarında karşımıza çıkar.

Hitaplar ise, hikâyelerin isminde bile görülür "Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyunu Beyan Eder, Hanum Hey!" şeklindeki (bazen "Hanum Hey!" hitabı yer almaz) başlık, anlatıcının (burada yazıya geçiren sanatkârın) karşısında dinleyici varmış gibi davranmasına sebep olmakta ve kitabın sözlü gelenekten yazıya geçirildiğini göstermektedir.

Yukarıda ara sözleri sınıflandırırken üç gruba ayrılabilceğini ve bunların her birinin değişik fonksiyonları olduğunu belirtmiştik. Şimdi Dede Korkut hikâyelerindeki ara sözlerin bu üç grup içinde hangi fonksiyonları ifa ettiğini göstermeye çalışalım.

Dede Korkut hikâyelerinin yazarı, henüz hikâyelere girmeden, Dede Korkut hakkında uzun uzun açıklamalarda bulunmakta ve onun, Resul Aleyhi's-selâm zamanına yakın yaşadığını, Bayat boyundan olduğunu ve Oğuz'un içinde velayeti görüldüğü için ne dese yapıldığını, gayibden haberler verdiğini, Allah'ın onun gönlüne ilham ettiğini anlatmakla başlamaktadır. Sözlerinin ispatı olarak da; Korkut Ata'nın *Ahir zamanda hanlık gerü Kayıya dege, kimsene ellerinden almaya, ahır zaman olup kıyamet kopunca dediğini, Bu dediği Osman neslidir. İşte sürüp gidiyor* diyerek onun geçmişte söylediği kerametini doğru çıktığını belirtir. Buradaki son cümle tam bir ara söz örneğidir.

Dede Korkut'un, nasihat olarak söyledikleri de aslında birer ara sözdür; *Allah Allah demeyince işler onmaz. Tanrı vermeyince er bayımaz. Ezelden yazılmasa kul başına kaza gelmez. Oğul atadan görmeyince sufra çekmez. Oğul atanın sırrıdır, iki gözünün biridür. Devletlü oğul kopsa tirkeşinde tiridür. Devletsüz oğul kopsa ocağının körüdür. Devletsüz şerrinden Allah saklasun kamumuzu, Hanum hey, Begüm hey!..* diyerek, bir grup teşkil eden ara söz kullanır. Daha sonra Dede Korkut yine söylemeye devam eder. At, kılıç, su, evlât gibi unsurların anlatıldığı dönemdeki önemli gördüğü kavramları açıklar.

Sarp yürürken, kazılık ata nâmert yiğit binebilmez, binince binmese yeg. Çalup keser öz kılıcı muhannesler çalınca çalmasa yeğ, At yemeyen acı otlar bitince bitmese yeğ. Ata adın yürütmeyen hoyrad oğul ata belinden inince inmese yeğ, ana rahmine düşünce, dogmasa yeg... (Gökyay; 1973, s. 2)

İlk iki grupta sayılan unsurlar toplumun sosyal yapı taşlarıdır. Bu ara sözler hem nasihat, hem sosyal yorumlardır. Hepsinde kuvvetli bir aile bağı, kuvvetli bir dostluk ve yiğitlik temeli olduğu dikkati çekmektedir. Bu öğütlerde ve karşılaştırmalarda anlatım zamanı ile geçmiş arasında karşılaştırma yapıldığına ve ince bir serzeniş bulunduğu da dikkat edilmelidir.

Dede Korkut bu ara sözlerden hemen sonra dinî bilgiler vermekte, Allah'ı, Peygamber'i, dört halifeyi, Mekke'yi ve Kur'an'ı övmekte, böylece bu dünyada gördüklerimizin, o kadar önemli olmadığını esas değerli olanların bu söylenenler olduğunu bildirmek ister. Daha sonra kadınlar sınıflandırılmakta ve ağır beddualarla kötü kadınlar lanetlenmektedir.

Görüldüğü gibi, Dede Korkut hikâyeleri, olayların geçtiği sosyal muhiti coğrafyayı, aile yapısını, eş, oğul, kız gibi temel tipleri eski ve yeni durumları ile anlatarak bir karşılaştırma yapmaktadır. Motif ve epizotları, istediği yöne çevirmek, çağın ihtiyaç duyduğu sosyal, ekonomik, politik hatta fikrî seviyeye getirmek, her hangi bir olayın sebeplerini açıklamak için Dede Korkut'un meçhul sanatkârı bol bol ara sözleri kullanmıştır.

Bugaç Han Boyu'nda, Dirse Han'a Bayındır Han'ın emri ile *Oglu olanı ağ otağa ve kızı olanı kızıl otağa konduruñ, kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçeyi altına altına döşeñ, kara koyun yahnısından önüne götürün, yerise yesin, yemez ise dursun gitsin, oğlu kızı olmayanı Allah Taâlâ kargayuptur, biz dahi kargaruz, belli bilsün* derler. Bu cümlede *Oğlu, kızı olmayanı Allah Taâlâ kargayuptur* ifadesi bütün olayın sebebini açıklayan ve geleneksel yapıdan gelen bir ara sözdür.

Dede Korkut Kitabı'nda bulunan 12 hikâyedeki digressionlardan bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz.⁶

Dirse Han Oğlu Bogaç Han Destanı

Oğlu kızı olmayanı Allah Taâlâ kargayuptur, biz dahi kargarız. (Gökyay; 1973, s. 4, 5 ve değişik 4 yerde) geçmektedir.

At ayağı küllük, ozan dili çevik olur. Eyegülü ulalır, kaburgalı büyür. (Gökyay;1973, s. 6)

Meger Hanum, Bayundur Hanuñ bir bugası varıdı ve bir dahi buğrası varıdı. Ol buğra katı taşa boynuzun ursa un gibi ögüdüür idi. Bir yazın bir güzün, bu bugayıla bugrayı savaşıdururlardı. O zamanda bir oğlan baş kesip. Kan dökmese ad komazlardı. (Gökyay; 1973, s. 7).

Oğlan ne bilsin, bunların sözünü gerçek sandı. (Gökyay; 1973, s. 9).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalanması Destanı

Su Hak didarın görmüşdür, ben bu su ile haberleşeyin dedi. (Gökyay; 1973, s. 20).

Su haçan haber verse gerek. (Gökyay; 1973, s. 20)

Kurt yüzü mubarektir, kurt ilen bir haberleşeyin dedi. (Gökyay; 1973, s. 20).

Kurt haçan haber vere. (Gökyay; 1973, s. 20-21)

⁶ Satır sonundaki numaralar, Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul, MEB Yay., 1973 adlı eserdeki sayfa numaralarını göstermektedir.

Köpek haçan haber verse gerek. (Gökyay; 1973, s. 21),

Ana hakkı, Tañrı hakkı değilmişseydi... (Gökyay; 1973, s. 24)

At ayağı külük, ozan dili çevük olur. (Gökyay; 1973, s. 26),

Kazan Beg, çobanı ile Şöklı Melik'in yurduna gelir. Evini, anasını, eşini, oğlunu kurtarmak ister, tam o sırada *Meğer Oguz Beylerin Kazanın kaziyerini işidiüp, Kazan'ın üzerine düşmüşler idi. Bu mahalde Oğuz begleri gelüp yetdiler.* (Gökyay; 1973, s. 27).

Gelip yeten Oğuz Beglerinden bir kısmı isim isim sayılır. Sonunda, *Saymagıla Oğuz Begleri tükense olmaz.*

Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı

Ol zamanda beğlerin alkışı alkış, karkışı karkış idi, duaları müstecâp olurdu. (Gökyay; 1973, s. 31)

Ol zamanda beğler! bir oğlan baş kesüp kan dökme ad komazlardı. (Gökyay; 1973, s. 32)

Kova kova bir yere geldi, ne gördü, sultanım gördü, gök çayırın üzerine bir kırmızı otağ dikilmiş, yarâb bu otağ kimin ola? dedi sonra; Haberi yok ki alacağı ala gözlü kızın otağı olsa gerek.

Dedenin anısı anıtdı. (Gökyay; 1973, s. 38)

Zira Dede Korkut Velayet ıssı idi.

(Deli Karçar'ın eli yukarda asılı kaldığı zaman söylenmektedir.) *Oğuz zamanında kaide buyıdı ki bir yiğit ki evlense, oh atardı, oh nereye düşse anda gerdekhane dikeridi.* (Gökyay; 1973, s. 40)

Kazan Beg Oğlu Uruz Beğin Tutsak Olduğu Destan

Ol zamanda oğullar ataya muhalefet etmezidi. Oğul ata sözün iki etmezidi. İki eylese ol oğulu kabul eylemezleridi. (Gökyay; 1973, s. 63)

Kalaba korhudur, derin olsa baturur. Yayanın umudu olmaz. Babanuñ yılduzu olmaz. (Gökyay; 1973, s. 64)

Sayılmağıla Oğuz begleri dükense olmaz. (Gökyay; 1973, s. 73)

Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Destanı

Hanum hey, hey, Oguz zamanında Kañlı Koca derleridi bir gürbüz er varıdı. (Gökyay; 1973, s. 83)

At ayağı külük, ozan dili çevik olur. (Gökyay; 1973, s. 84)

Canavarlar serveri aslandı. (Gökyay; 1973, s. 88)

Canavarlar serhengi devedir. (Gökyay; 1973, s. 89)

Ol zamanda Oğuz beglerine ne kaza gelse uyhuda gelüridi. (Gökyay; s. 92)

Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı

Karadeniz kenarında idi. (Gökyay; 1973, s. 98)

Sayıлмаğula Oğuz erenleri dükense olmaz. (Gökyay; 1973, s. 100)

Begil Oğlu Emren'in Destanı

At işlemese er öğünmez. (Gökyay; 1973, s. 116)

Padişahlar Tanrınıñ gölgesidür. (Gökyay; 1973, s. 117)

Arı gönülde pas olsa, şarap açar. (Gökyay; 1973, s. 117)

Padişahına asi olanıñ işi rast gelmez. (Gökyay; 1973, s. 117)

Aslan eniği yine aslandur. (Gökyay; 1973, s. 118)

Oğlan kuş yürekli olur, meydanı kor kaçar. (Gökyay; 1973, s. 121)

Yalıñuz yiğit alp olmaz, yavşan dibi berk olmaz. (Gökyay; 1973, s. 121)

Oğuz'un arsız, Türkmen'in delisine benzer. (Gökyay; 1973, s. 122)

Uşun Koca Oğlu Segrek'in Destanı

Eyegülü ulalur, kaburgalu büyür. (Gökyay; 1973, s. 124)

Eski dutun biti, öksüz oğlanın dili acı olur. (Gökyay; 1973, s. 126)

Ana hakkı Tanrı hakkı... (Gökyay; 1973, s. 127)

Kademi kutsuz gelin deyince, utsuz gelin (demek daha iyidir.) (Gökyay; 1973, s. 128)

At kulağı sak olur. (Gökyay; 1973, s. 129)

Geyim kılçadasından, at çokramasından (belli olur.) (Gökyay; 1973, s. 129)

Depegen götünü süsegen yırtar. (Gökyay; 1973, s. 130)

Alp er, erden adın yaşurmak ayıb olur. (Gökyay; 1973, s. 132)

Evvel âhir uzun yaşın ucu ölüm. (Gökyay; 1973, s. 133)

Salur Kazan'ın Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Destan

Meğer Hanım, Oğuz beyleri yedi gün uyuridi. Anın için küçücük ölüm derler idi. (Gökyay; 1973, s. 134)

At ayağı küllük, ozan dili çevük olur. (Gökyay; 1973, s.139)

Ana hakkı Tanrı hakkı değilmişseydi... (Gökyay; 1973, s. 139)

Er, erden adın yaşurmak ayıb olur. (Gökyay; 1973, s. 142)

İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destan

Kazan üç yılda bir İç-Oğuz, Taş-Oğuz beglerin cem` eder idi. Üç-Ok, Boz-Ok yığınak olsa Kazan evün yağmaladurdu. Kazan Beg'ün âdeti bu idi ki, kaçan evin yağmalatsa helâlinün elin alur, evinden taşra çıkarıdı. Andan evünde olan esbabını ve malını yağma ederler idi. Gerü Han Kazan evünü yağmaladur oldu. Amma Taş-

Oguz begleri hazır olmayub bile bulunmadı, hemen İç-Oguz begleri yağmaladı. (Gökyay; 1973, s. 145)

At ayağı külük, ozan dili çevük olur. (Gökyay; 1973, s. 145)

Aldayuban er tutmak avrad işidir. (Gökyay; 1973, s. 148)

Kitabın sonunda ise; *Bu kitabı yazanı dua ile ananlara Hak Subhanehu ve Taâlâ rahmet etsün.* (Gökyay; 1973, s. 152) sözü de bir ara söz olarak kabul edilmelidir.

Görüldüğü gibi, Dede Korkut'taki 12 hikâye içinde sadece 5. hikâye "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" ve 8. hikâye "Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Destan" da ara söz kullanılmamıştır. Bu son derece önemli bir sonuçtur. Bu iki hikâyenin ortak özelliğine baktığımız zaman, her ikisinde de mitolojik unsurların yoğun bulunduğunu görürüz. Aklımıza gelen soru ise, anlatıcının neden bu iki mitolojik ağırlıklı hikâyede ara söz kullanmadığıdır. Buna şimdilik verebileceğimiz açık bir cevap bulunmamaktadır. Ancak hikâyeleri yazıya geçiren sanatkar buradaki konuyu, neden bilinen kabul etmiş, neden açıklama yapmaya gerek duymamıştır? Bunları inanç konusu kabul ettiği ve dinleyicilerin de öyle kabul edeceklerini düşündüğü için mi açıklama yapmamıştır? İşte bu iki hikâye ile ilgili dikkat çeken noktalar bunlardır.

Ayrıca bu iki hikâyenin hâlâ kalıp hâlinde anlatıldığı ve herhangi bir değişme veya genişlemeye, geleneğin izin vermediği bir döneme rastlamış olması ihtimali akla gelmektedir.

Bütün bu ihtimaller sadece birtakım sorulardan ibarettir. Bunların herhangi birinin doğru olduğunu ispat edecek durumda değiliz. Çalışmalar ilerledikçe bu sorulara daha net cevaplar verilebilecektir. Şimdilik sadece bu konuyu dikkatlere sunuyoruz.

Sonuç olarak *Dede Korkut Kitabı*'ndaki ara sözler tamamen sözlü geleneğin malı olan unsurlardır. Bunlar, hikâyenin sürekli bir şekilde güncelleştirildiğini, geleneğin devamı için bu tür anlatım tekniklerine mutlaka ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Böylece hem anlatılan konu canlılığını korumakta, hem de kuşaktan kuşağa sürekli yenilenerek aktarılabilmektedir. Bu hüküm sadece Dede Korkut'taki ara sözler için değil, bütün sözlü ve yazılı kaynaklardaki ara sözler için geçerli bir hükümdür. Ayrıca tahkiyenin, yeni coğrafya, yeni sosyal gruplar ve kültürler için nasıl uyarlandığını ve toplum için nasıl bir pedagojik önem taşıdığını göstermektedir.